

ІЗ ПОЛЯ ФОЛЬКЛОРУ Й ЕТНОГРАФІЇ

Народна демонологія Бойківщини (Турківський район Львівської області)

Надія ЛЕВКОВИЧ

Польові матеріали з теми «Народна демонологія Бойківщини», які пропонуємо увазі читачів, є продовженням попередньої публікації автора¹. У цій добірці подаємо етнографічні матеріали, які ми зафіксували упродовж 16–26 липня 2007 р. у Турківському районі Львівської області.

Матеріали зберігаються в Архіві Львівського національного університету імені Івана Франка. – Фонд 119. – Оп. 17. – Спр. 209-Е. – 30 арк.

№ 1

Росавна п'ятниця (п'ятниця перед Зеленими Святами – Н. Л.) – то свято *посурканів*: до обіда ми не робимо, і наші діди не робили.

Мають *засідич*, бо так засяде в хаті. Був дід і мав свого *засідця*. Робив сіно в остервах і не давав сіна вкрасти – держав до раня, поки хазяїн не прийде. Його годували: єдна забулася і дала солене на Святий вечір, – то всьо в хаті перевертало. Вони його годували, то їхній був, то було добре для них. В прогалині коло печі, де тримали лопати, на яких хліб саджали, він там сидів у тих лопатах.

Зносок перекидали через хату – то шось погане.

В кожного є своя *підтрамниця* – змія. Які корови в стайни, така й ласиця.

В лісі зустрів діда пан коло грушки і дав йому файку. Дома дідо дивиться – а то коров'ячий гівнюх. То то був чорт лісником. Мама розказувала: дід вечером ішов, і зустрів його пан у гудзах і дав йому файку золоту. Дід приходить домів, а в роті сучок.

Як дівчина не могла заміж вийти, то той мотуз з повішеників помагав. А ховали таких (повішеників – Н. Л.) у лісі.

На могилах садили калину, явір, яблуню, грушу, бо то був знак.

Перелесниця – то жінка, що щоночі ходит до чоловіка і не дозволяє йому ся вінчати, бо може задушити. То таке, ге в сні.

Каждий майстер знає від себе, і той, шо труну робит.

Музиканти шось знали, бо *ворожилі* могли так зробити, шо вони могли на весіллі заслабнути.

Як присниться свиня, то на смирть.

Якщо маленьке нехрещене і ше цицьки не ссало, то воно не грішне, бо цицька – то вже грішна. А хреста просит, котра погубила.

У нас майили липою на Зелені свята, а ліщиною на Івана Купала.

Зап. 16 липня 2007 р. у с. Вовче Турківського р-ну Львівської обл.

№ 2

Як хотіли дітину відвчичити ссати цицьку, то все лякали, що в горосі сидит *дика баба* і покусає за цицьки.

Чоловіки мали *перелесниці*. Вона йому ся снит і його тлумит (мучить – *Н. Л.*). *Перелесниця* – то небіщик приходив. Сіла в 12 годині ночі з своїм братом за стіл, а він прийшов і каже: «Хто таке видів, шоби брат сестру брав». «Но, а хто таке видів, шоби мертвий до живого ходив». *Перелесник* не дає повінчатися з кимось другим.

Як вітер крутит, то чорт жениться, людину може спаралізувати.

Як курка піє, то на якусь біду. Берут довкола ковбиці ковтают її головов, то вже перестає.

[Відьма] взяла сира, вергла на ріку, і всяка нечисть той сир роздирала. То так її душу будут.

Полягаєме спати: приходит *пан* з світлими гудзиками, – з нас стігат плахту. Повертепит та й піде.

Під грушев стоить *пан* і курит файку таку файну, золоту. Я ся з ним поміняла. Приходжу домі, а то коров'ячий гівнюх.

Тримали яйце 9 днів та й вигодовували. То *домовик*. З поду (горище – *Н. Л.*) всьо метав, то потім знайшли на поді кота здохлого. Жукотинський Мельник вмів виганяти нечистого. Він мацав, і як студене (холодне – *Н. Л.*) [місце], то значит, що в тому місці щі є той нечистий: «Ти щі ту, ти щі ту?» – і так за лати 'го вигнав.

Ночую я в конюшні з своїов дітинов, сторожую. Трохи придрімала – надходять три пани і кажут: «Д[и]вися, твоя дітина посиніла», – а я кажу: «Яке твоє діло?» То треба згадати, в який динь Святий вичір, то тоді всьо зашуміло і полетіло до ріки, до води.

Вночи водило шось, як дим, і я плюнула: воно почало ся сміяти і полетіло.

Пасеме ми коні, а коні чуют шось нечисте і вовків. Місяць світит. Коні зачали фурчати – то вроді йшов чоловік, який давно вмер. То коні як зачали втікати.

Як хресні не знають «Вірую» і ся забувають, то тої дітини ся *блуд* їмат: робиться ліс і там ся шось привижає.

У Великий піст вийшла надвір, то ї вітер поніс. Вона була беременна, прала шмаття, тяжко їй було. То промовила шось в таку годину.

Лежит на дорозі баран зв'язаний. Ми посадили на віз, а коні не можут віз тягти, хоч ми їдемо в долину. З коний піна цяпкає. Ледь дотягли під хату, а воно вискочило, висміяло і побігло.

Музиканти в ліву ногу соли брали, аби їм не наврочили.

Зап. 16 липня 2007 р. у с. Вовче Турківського р-ну Львівської обл.

№ 3

Посуркані ворожили, молоко могли відобрати в корів. На Купала зо сліда худоби брали, а потому корови не мали молока, з дивийть меджив зілля рвали. Потому відворожували. На Іря як випущають худобу, то 'би перша пішла не їх. На похороні з неї всьо тече.

Перед Тройцьов є дев'ятий четвер, а потому *росавна* п'ятниця, – і ми празнували (святкували – *Н. Л.*). Після Тройці на третий день ішли границями (межами – *Н. Л.*) понад ліси і обходили поля – царину, шоби оберегти ниву від грому, всякої недуги: ходили все після обіда, діти-підлітки сповіщали свою постріш (обійстя – *Н. Л.*) дзвінком з церкви. Співали пісні. Божу Матір несли чисті дівиці. На кожному полю ставили розп'яття Ісуса –*криж*. То така обіцянка Богу.

Є такі природні люде, був такий хлопець. Пасли коней вночи. Один вигнав коні пасти, ліг спати, а сон приснився, що він міг вогонь потушити і якусь молитву казати при тому. Пасли коней, наклали вогню: Кирило зняв шапку, перехрестився, обернувся задом, змолвив і вогонь загух. Він міг потушити і вогонь, який горів в сусідньому селі на

горі. А ту молитву не мож розказувати, бо то би не було помічне, бо ніхто тої молитви і так би не запам'ятав.

Є така, що знає від вроків молитву. Мій кінь заслаб. Я привів до неї. Її зветь Килина Бісикова. Вона примовила на воді і на хлібі, і кінь став здоровий. Вона і людом, і п'їтьом (кур'ятам – Н. Л.), і худобі, лиш треба їй сказати ім'я людини, дитини, худоби. Вона знає і ту молитву, як буря надходить. Буря надійшла чорна, а в'на каже: «Не бійтеся, буря нас мине». Перед смертю вона може то передати, хто їй ся подобає. Їй треба в році постити всі середи і п'ятниці.

Таких хоронили де-небудь, і гроба не печатають тих повішеників, утоплеників. То місце нечисте.

Говорили, що має *годованця*. Дає 'му їсти раз на рік на першу Святу вечерю.

Мій свекор як мав вмирати, вуши ся сильно кинули.

Копалиця, що в'на собі здобула життя без законного чоловіка, а дитина то *букарт*.

Перелесниці приходять до чоловіка у виді дівки чи жінки, маюť справи домашні і люблять ся з ними.

В нас *дітко* йшов границями, сказав: «Добраніч» – і ліг спати.

Зап. 17 липня 2007 р. у с. Вовче Турківського р-ну Львівської обл.

№ 4

Посуркані хіба жінки. В *росавну* п'ятницю метали відро на росу рано. Як вмере, то тіло бушує дуже, же розганяє. Навчені якісь били з роду в рід. На Іря так само ворожили, одвіря лупали з стайни.

Як дощу не було, на Святу Неділю границею ходили довкола: «Ми тя звизаєм і руки возносим, Спаса й на Спасає усердно просим».

Там був *засідач*. На Святий вичір ворохобив на поді, робив збитки, бо то диявол. Йому їсти давали тото, що сами їли. Посвячували хату. На вугля ставили хліб, і як то пропаде, то недобре, же то хтось бере – якийсь нечистий дух.

Таких (*нечистих* покійників – Н. Л.) ховали в куті, без хреста, без свічок, ніхто коло нього не сидів.

Пекли *гириджун*, пхали в нього часник, купали і качали по землі. Теліжку клали під стіл і ланцюг.

Же вмере, то ходит по землі *унір*. Людина може вмерти, як його увидит. Як котра банує (сумує – Н. Л.), то 'би ся їмила пальци на ногах: «Як ти забув за мене, так би я забула за тебе».

Як нехрещене [дитя помре], то до диявола йде. Під вікнами верещит, несли на цвинтар лах (одяг – Н. Л.).

Садили на цвинтарі дерева всякі, но ліщину не садили.

Сильний дощ – то *шарга*. Як гримит, то коло ялички і води не мож сидіти, мож коло смерічки.

Де до хати запалося, там тифус. Хто є слабий в хаті, перед хатов ставили віху – буюву палицю з соломов. У файках від того, що накурився, тої баги, то помагало від тої хвороби.

Перелесницю еден мав в долині, а потім женився, то коло церкви вмер. То якась така хвороба.

Зап. 17 липня 2007 р. у с. Вовче Турківського р-ну Львівської обл.

№ 5

Ткали кросна, полотна. Мали виткати до Великодня, а хто не виткав, то не було дождю, то то воротило треба замочити в ріці. Дзвонами бурі відганяють, свічку стрітенську світять.

На *росавну* п'ятницю не мож білити полотно, треба святкувати.

Погане їх напало. Ховали на боці без хреста. Там уже на ті гроби не треба заходити – на ти, що ся затратили. На то місце, де ся стратив, кидали глину, 'би ся не снів той

страченик, 'би вночі не ходив. Нехрещене – то ангелик умер. Хтось підoliaв зливки під вікно, і там дітина вмирала. Ховали на цвинтарі, але без священика.

Бісуркані казали: «Ти не сконаш, б[у]деш качатися сім років на єден бік».

Лунири як умре, то потому ходит та збуджат жінку. Берут з гробу глину, моляться. Вони не порослі, голі, нигде не мають волосся, є й червоні. Як живі, то не шкодять – таке ся вродит.

Перелесниці мали все в цицьках молока.

Зносок, бо в'но не доносило і знесло, а потому курка вже не буде ся нести.

Сидит у печі, обороняє хату *засідич*. Як довго в хаті хтось сидів, то до нього казали: «Ти, засідичу».

Як лишиться дітина без мами, а чужі люди годують, то є *годованиць*.

Сидит під хатов, а на Святий вечір йому наллют молока у каструльку і кажут: «На, їж, ту сіди і мій дім стережи!» То таке ге щур, гад. Бо то сідають всі вечеряти і йому несут: він ся там вплодив під хатов.

Де ласичка під стайнею сидит, там корова має фayne молоко. Яка ласичка вибігне, така й корова в стайні.

Сусід як мав вмирати, то мені приснилося, що він оре. О, то він буде вмирати, бо його горб вже зораний.

Про порохнаве дерево говорять, що запхався злий дух.

Лунирь, то вродилося таке рахитне, червоне було, росло хіба в голову.

Музиканти шось вміють приворожити: перевертали скрипку на другий бік, три рази лучком обернули, шоби на весіллі ніхто їм не ворожив.

Майстер кладе на вугло живе срібло і шось там примаєлять. На меджи не мож класити хати, бо буде чияльдь вмирати. Де зрізана яблуня і садовина, таже не рушили. Пущали когута перший раз до хати, якусь тварину, теля.

Злий дух крутит вітром і може закрутити.

На Святий вечір навіть жебрака кличут до хати, мають всі разом вечеряти, вся родина з єдної миски. Треба вкусити зубиць часнику і сховати – то б'де від уроків.

Зап. 17 липня 2007 р. у с. Вовче Турківського р-ну Львівської обл.

№ 6

Молода як перший раз заходила в хату молодого, то роздавала всій родині варені яйця.

Як хата горит, то треба три рази голою за сонцьом оббігти, і то вогонь відверне.

Ворожками займалися, росу збирали, слід коров'ячий накривали травною.

На Святий вечір рано треба перенести в лівому черевіку води, то та вода помічна від вроків.

В 2 годині ночі на Купала треба хопити води, де сходяться дві річки, але то шось не дає, фляшку відриває від рук. Та вода була помічна на вим'я корові. На Купала рано лщину запахати за стріху – то поміч від грому, від зубного болю. *Посурканя* на Купала брала обрус (скатертину – Н. Л.), йшла з дев'ять медж брала росу і скручувала в збанок.

Була в нас така, що вмiла відмовляти від гадюків. Хотiла передати невістці, а невістка не схотiла.

Ховали таких на цвинтарі за огорожов, бо віддав душу дияволі. Як священик похоронив на цвинтарі, то зійшов з розуму.

Злий дух є на поді, їм помагат. На Святий вечір намечут 'му з кожної страви без солі. *Зноска* треба переверечи через дев'яту хату. Як корова моя перейшла через нього, то ричала більше року. Пішла я до такої, що вмiє. А вона каже: «То треба було йти з тим яйцьом на границю, виломити свербивус (шипшину) і тер[н]у, і то всьо з яйцьом під вивертом, що вітер вивернув, запалити. То так треба завити то яйце під лiве плече і йти тудя».

Упірь приходив вночі. Як вмерла жінка і приходила вночі, не давала спати, то є *опириця*.

Змія-підтрамниця під трамом сидит, під каждов хатов.

Зап. 17 липня 2007 р. у с. Вовче Турківського р-ну Львівської обл.

№ 7

Зносок метали через хату, аби друге таке яйце не несла, бо воно не доросте в курці. Носили під пахов і щось ворожили. В тій хаті було нечисте. Коли йшли з вечірків, то таке бігало коло тої хати, як то кіт або пес чорний наперед людини. Як перекреститися, то пропадало. Для того, хто ся з ним знає, то добре – 'би ся газдівство вело.

Ми жили коло води, і там був великий камінь, і ввечір там виділи великого білого пса, і як йшли, то ся не озирали, бо ся бояли.

Таке буває, що в роді під кождов стайньов живе *підтрамниця* – така гадюга. На Великдень як виходили з церкви, то обсіпали в стайни священів солев попід жолоб, і вона до корови вже не йде.

Колись такі були жінки, що робили людом зло – *босюркани*. Як *росавна* п'ятниця, то вони брали сліди з корови. Старі люде тото знали, як тото відмовляти і що робити, але то великий гріх.

Хто вспів виткати, а хто не вспів виткати, то воротило треба метати в воду, шоби дощ пішов.

Як ся дитина народит і не має грудий – лиш камінці, то має *перелесницю*. Треба чиркати вугльом, би тото пропадало. І в хлопців таке бувало. Таке всяке їм ся снило, що вони були з хлопцєм чи дівков, а вони ся встидали казати, то мали *перелесників*.

Він пив горівку, до нього приступив злий дух, всюди за ним ходив і той колега його взяв. Він ся затратив – завівся. І тої ночі він ходив по сусідах і просив: «Дайте мені мотуза». І в своїй хаті він на веранді повівся. Той мотуз вергли му в труну, всьо за ним зметали. Люди боялися до тої хати приступити, бо то вже диявол. Поховали го в долині, аби не межи людьми, бо то вже не людина. Його братові приснився сон і той повішений, що каже до нього: «Мене ся тут всі боят».

Як мав ся еден повісити, то приснився сестрі, а такий всий чорний був, голова чорна, хіба лице біле. Сестра ся спитала: «Що хочеш?» – і тої ночі той брат повівся.

Як приходит з родини покійник, то взяти з його гробу глини, повтиратися і вернути назад, то буде легше. Або підкуритися його лахом, або тов отавов, що ся на Святий вичір на ній вечерят.

Упиріці не мали волосся нігде, такі прогрішені боли. Якби вона вмерла, то могла би ходити по землі, як людина. Люди би слабли.

Якась *Холера* била, і люди вмیرали.

Як вітер закрутит сіном, то недобре йти через той вітер, бо заслабнеш. Якби спочатку перелетів птах, то вже людина не заслабне.

Блуд ся імає: ліс ся зробит великим, і в той бік тягне.

Зап. 18 липня 2007 р. у с. Вовче Турківського р-ну Львівської обл.

№ 8

Пішли в ліс, а то била *росавна* п'ятниця, а *ворожила* нас не виділа: мала дерев'яне скіпце і цітков (ситце, через яке проціджують молоко – Н. Л.) збивала молоко: «Молоко – мені, а вода – вам». Ми увидили та й собі мотузом: «То тобі вода, а мені молоко». Повісили мотузи на клинці, а з мотуза молоко йде по сінюх. На самі Купала ходила ся мити в керниці, а на Їря ходила по стайнях молоко відбирати. Прийде пес чи кіт до стайні, залізе та *босуркани*, а чоловік пантрував (пильнував – Н. Л.), взяв си добру палицю – як тріснув, то ногу ї злавав. Потім прийшла вона до хати і йойкат: «То сь ня зладив – злавав ми ногу». По смерті з неї людське молоко тече. На *росавну* п'ятницю святкували. На святу неділю колись ходили по границі, жиби грому не було, 'би не збивало: «Заваруй, Богойку, нашу царину!» Як грім, то я виломила яловець, бо яловець чисте дерево, в нього грім не вдарит.

Зап. 18 липня 2007 р. у с. Вовче Турківського р-ну Львівської обл.

№ 9

Посуркані на русавну п'ятницю [в]досвіта під воротами по межах ходили. Кладут сіль під поріг і так забирають молоко. Єдни другим передають.

Годованиць: на Святий вичір давали 'му їсти несолене. Зносок носять під пахов див-ийт днів, і робиться годованиць. Для тих добре, в кого він є, не дає нич взяти.

Повішеного ховали до сутки де-небудь. Той мотуз по хазяйстві помічний: «Йому везе, бо він має мотуз з повішеника». Свині як тим мотузком обв'язати, то будуть добре плодитися.

На границі ми сушили сіно. В саме полудне надійшла пара [людей] і хотіла покурити. «А ми не куриме», – відповів мій чоловік. І вони щезли, якби пропали під зимлю.

Перелесниця місяць є жінков, а місяць чоловіком. Кажали: як у мушени груди росли і молоко текло, то він мав перелесницю.

Упір' такий, що не мав нигде волосся. Як живі були, то не шкодили. А після смерті приходили до родини і шкодили.

Жаба чи змія під хатов – підтрамниця. Їх не мож бити, бо вони хату обороняют.

Як заблудиш, то ходиш по скалах.

Музиканти як почали загравати, мусіли від себе знати, 'би ся до них не їмало. І дружбі давали якийсь вузлик, аби його ся не їмало, бо на весіллю дуже ворожили.

Зап. 18 липня 2007 р. у с. Вовче Турківського р-ну Львівської обл.

№ 10

У вівторок після Зелених свят не роблять, ходять по границях і коло кирниці святять воду, аби йшов дощ у селі.

Опириця всьо голе мала, така ся родила. Одна після себе дев'ять людей забрала до тижня. Потім відкопували, голову відтяли і клали межі ноги.

Має годованиця – то таке ге дітко. Мала такого, що з нев був і мордував, у стайні вбив. Потому ту хату спалило, а сусідка щось з тої хати взяла, якусь річ, і він з тов річку перейшов до тої сусідки. Не давав їй нікуди з тої хати приступити, нікуди їхати.

Змія-підтрамниця, виділи, що до хати лізла. Кажут: вона під каждов хатов.

У Головицьку (с. Головецько Старосамбірського району – Н. Л.) був ворожильник. Він мав таку книжку, відкривав, читав і сказав, що у нас так пороблено, що всі будут помирати з голови на голову, тому нам треба виселятися з хати: «Лишай хату, розбирай хату і там понаходиш на штирьох вуглах свічки, картину (крота) і яйця». Мати найшла і пішла до нього радитися, що з тим робити. «Йди в ліс під виверт, ламай тер[н]у, кидай серпом у вогинь, тото знайдене перевертай серпом і кажи: «Хто мені поробив, най йому ся верне», – і вже на тому місці не кладіт хати».

Як хтось на кого щось робит, а той другий якраз в той час гойкне (закричить – Н. Л.), то та ворожба не подіє.

Зап. 18 липня 2007 р. у с. Вовче Турківського р-ну Львівської обл.

№ 11

Я маю вобрус, що сама його ткала. На Купала і на Петра свячу його, і я маю лопату і кочергу, що ся пече хліб. Коли мають бути бури, то я вже знаю. Поставлю кочергу і лопату наохрест, обрусом махаю і кажу, шоби тучи ся розийшли. То мені мама передала. Один священик мав дві душі і тоже розганяв тучи по хмарах. Єдна душа вийшла, а друга коло нього ся лишила. І дві сирця мав, то все казав: «Єдно моє, а друге від тучи, грому. Єдна душа моя, а друга не моя».

Покійника, який ся повісит, який ся поріже, ховают де-небудь, де люде не ходят. То всьо тудя кидают наліво, бо ліва сторона вогном накладена: там печуться душі.

Вітер крутит – то чорт крутит. А чорта – на скали, на бездни, на вертепи.

Мали такого вертепника, клюза, що всьо приносив: в подобі kota з рогами. Сусід ходив у Турку на базар і купив тото, і то ним вертепило. То потім він ту хустку з усім відніс назад. Він сидів на поді.

Є кури броньові, які несуть яйце, що має два жовтки і два білки, і неброньові, що без жовтка.

На *росавну* п'ятницю догола ся розбирають і робляться *босуркані*. В'на ся перебере в kota, пса, жабу, мурашку. Я ся дивлю – прийшла жаба під корову і вистригає з вим'я волоски. Я її хап – і у слойик. В'на ся перетворила на бабу і просит відпустити. Як чеснок вкрала з городци, то чеснок вись зів'яв. Як вмирала, то ся мучила і з вочий молоко текло.

Мав один *перелесницю*, то мав цицьки великі. Йому ся в'на снила і каже: «Ти маєш цицьки, і я маю цицьки – б'демо разом жити».

Зап. 19 липня 2007 р. у с. Присліп Турківського р-ну Львівської обл.

№ 12

Були такі, що дзвонили від грому. Вони Бога попросили, над водою помолитися і від вроків допомогли. Як камінці веселичка (веселка – Н. Л.) згубила, і на ті камінці воду проливають, то помічне на уроки. То якісь такі родовиті були, що помагали. То не гріх.

Одна жінка обідила священика. Він сказав: «Я тобі зроблю, що на твоїм обійсті нічо не зостанеся». Священик обернув престіл у церкві, і в неї вся худоба зачала гинути, бо вона його обідила, то потім вона його перепросила.

Один парубок мав одну велику цицьку, як жінка. Я його їмила, а одної груді не було, а друга велика. Як ся вженив, то ради давав.

Мама жаліє за дітинов і приходит. Не треба дуже плакати за чоловіком, бо буде приходити, і йде спати з нев, і мордує її.

Гналисьме корови пасти, а під мостом в полудне щось верещало і хотіло хресту – то як дитину відривала чи душила. 'Би легше було родити, то просили води. То вони хотіли сили, а не води. Як якась годує дитину цицькою: як їсть якусь страву, а друга увидит і за нев тої страви доїсть, то вже в тої першій молоко в грудях пропадало – то та забрала.

Вергла в горівку мотуз з *повішеника* на дев'ять днів і дала 'му ся напити тої горівки – то він мав її взяти [заміж], а міг ся і страгити.

Як хтось піде купатися, то може попасти на таке місце, де вода крутиться, і вода його зтягне.

Вітер як сіном крутит, і людину би навіть хопило, – то є *дітко*. Була одна жінка беременна. Тяжко робила на полі і з того всього промовила: «Подуй на ня, вітроньку, віддам за тя дівоньку, а як хлопця вроджу – сама за тя підуд», бо дуже ї тяжко було у спеку робити. Як вродила і як виїшла вночи, то як ї хопило і кудась понесло в скали... То найшли лиш потім одні кістяки.

Брали під ліве плече дивять днів носили [зносок], то помагало і нев командувало.

Колись такі *мудрі люде* були: як його не запросив на весілля, то він так зробив, що всі на весіллі перділи; або топори лігали-бігали по хаті – страшно було. Але смертельне ніч не робив. А синові не передав, бо син би зробив, але не відробив.

Дружби мали палиці, як ходили просити, робили ними наохрест і казали: «Що ся має стати мені – най ся стане палиці» – то так порадив робити оден *мудрий дід*. І палиця тріскала на куснички. То робили таке кухарки. Тоді дружби кажут до кухарок: «Кухарки, кухарки, чи всі гонці на печи?» – а баняки всі попадали з печі.

Як іде кіт чи миш вночи, то ногу втніт, а на другий день сусіда криває. То на *росавну* п'ятницю вона подвір'я шкребтала. Тото саме на Юрія.

Дітей копалищ називали *букарти*, *пожаливники*.

Зап. 19 липня 2007 р. у с. Присліп Турківського р-ну Львівської обл.

№ 13

Мак-самосій метали в дивить кирниць, шоби дощ пішов. У нас в селі були *дзвони*, що називалися *Василь*, *Юрко*, *Іван*. Як буря надійде, то дзвони вимовляют: «Хмари, розійдися!» – а на Великдень: «Писанка!».

Зносок метали через хату, аби курка несла таке велике, як хата. Носили під пахов зліля дев'ять днів і давали пити хлопцю, 'би ся за ту дівку вженив.

Мотузок долі стовником висит у стайни і з нього молоко тече – то такий чоловік відбирав молоко. *Босуркані* на *росавну* п'ятницю ходили з відерками по полло і збирали росу – то відбирали молоко. Такі вроджені були. Таке, як то ми. У них з вочий молоко текло.

На вроки: свяченов водов помити вікна, на двирьох защіпки.

Відривали, тратили діти і метали. Одна закопала, а дітина потім плакала в землі. Колись дівча як вродило дітину, а без чоловіка, то кляли і мітлу на голову, бо то позор був. Як дітина цицьку ссе, то вже не буде янгеликом.

Чоловік ся вженив. А він мав *перелесницю*. Як лігав спати з жінков, то *перелесниця* лігала собі коло нього в ліжку і спала. Мала велику косу долі ліжком, така красива дівка бола. А чоловіки мали цицьки – то *перелесник*. То не наші духи.

В якусь таку годину промовила: «Як вроджу дівочку – дам за тя. Як вроджу синочка – піду я». Як вродила сина: вийшла вночи, то так ї хопило і тягло – *фай би 'мутуз*, і тягло десь по скалах. Потім виділи її сліди від пальців на тих скалах і найшли і мертву.

Як повішеника мечут в яму, то всі ся відвертают. Він помер – *пек би му, той*, не від своєї смерті: вени на руках порізав. То його не заносили на цвинтар через браму, а зверху через сітку труну передавали. Як ідеш на базар шось продавати, то береш мотузок з повішеника і кажеш: «'Би так ішли поросята купувати, як *пек би му той* до того мотузка». І всьо продаш.

Шось він має в стайни і може продати зо всим. Мав *годованця*, сидів на поді. На Святий вичір що варили собі – і то 'му носили їсти, але несолене. То в своїй хаті не чкодив, а по чужих. Міг комусь його продати. Він допомагав усьо в хаті, велике багатство подоїме – *той, пек би 'му*. А як хазяїн помирав, то передавав комусь другому.

Кажда корова має свою ласицю. Під каждов хатов є і мусит бути *домо́ва змія, домовик* такий.

Мати молодого завертала наруби (навиворіт – *Н. Л.*) кожух і молодих стрічала, а потім кидала той кожух під поріг. Як молода через поріг переступає, то коло печі стояли жінки, заступали піч, шоби молода піч не виділа. Як виділа, то казала: «Яка в печи яма, до року – втиць і мама», – шоби повмирала.

На вугла хати ставили живе срібло, чорнотоло. Де грім вдарит, в який пляц, то вже то місце буде чисте. Закопували під хату під камінь самосій, свічку, то мій тато хворів. *Ворожильник* відвертав, то потім тому шкодило. Де нечистий пляц був, там був *годова-ниць*. Під каждов хатов є своя *підтрамниця* – так має бити. Свою чилидь не чіпає.

Упір' ся снит, ходит до хати, нема [у нього] волосся ніде.

Зап. 19 липня 2007 р. у с. Присліп Турківського р-ну Львівської обл.

№ 14

Як довго дощу не було, то зносили диввйить обрусів, тих, шо паску святили, і прали в полунне. Ходила страшна туча – то був дзвін Петро від грому. Май взяти: яловець свячений; не треба стояти на борозди – аби грім не вдарив в хату; яликом хату обмасити, посадити *орішницю*, бо в неї грім не стрілят. Як громи сильні б'ют, то ціле пекло виступає з-під землі.

Мені ся снів *повішеник*, шо стоїит на стежці у чорній ямі із своїм батьком, а на їх обійсті коло липи стояло повно панів. Де в хаті є повішеник, то він три роки буде в тій хаті сидіти. Прив'язували 'го за ноги, везли на фірі в ліс і на границі ховали.

То в кождім селі боли *чирівниці*: рано голі назбирали сліду, розполокували в помиях і давали то худобі. На весілля *босуркані* якусь біду вержут, як хто перший перейде, то б'де каліков; вирізали кусок обруса, де сиділи молоді, і молоді ся розходили.

Випрала мати сорочку – гальку спідню – і повісила. Як ся вділа, то дивиться, а на грудях діра. Як почало і крутити – то *знахар* таке робит: він і файне зробит, і погане.

Була в богача служниця. На Святий вичір наладила всьо несолене і давала псу коло стайни. Потому в тій хаті всьо спустіло, бо то був *годованиць*. Він труби, стовпки в огорожі покрутив.

Є під каждов хатов *підтрамниця*: 6 сантиметрів мала.

Має перелесницю, як носит *зносок* під пахов; налігат на него.

Впирі були злі духи. Все ходив чоловік впівночі до жінки: втворює двирі, а її брат: «А ти чого сюда прийшов?» – і дав 'му лівов руков по морді, то вже більше *впир* не приходив. Потому знайшли знахаря, відрубали голову [упирю]. Знахар слухат над гробом: «Його нема ши, треба почекати». Потім відкопали – лежить червоношкірий. Напхали 'му колочок – і не приходив.

Спутався з дороги, *блуд* ся їмив. А *блудом* командує *той, що з ріжками*.

Поставили нову хату. Син вийшов: дивиться – на трамі яйце. Він взяв то яйце, верг на дорогу, то си руку зломив.

На вугол хати хтось підкинув відро перекинута, а під ним 4 куска господарського мила, 2 віника березові і 2 віника з проса. То треба било чимось жилізним то взяти і веречи в мочило (болото – *Н. Л.*). Після того почалася біда, сварки. Пішла я до тої, що відробляла. Вона сказала: «Відро – 'би хата була пуста, а мило – 'би ся сварили-милили, а віники – 'би ся з хати вимели». Мій чоловік в то не вірив і з того відра воду пив, то потім ся втопив у ставку. То треба було взяти то відро, позатикати голки в ті мила, віники і запалити, де нихто не ходит. А як зачне щось верещати, то не вбертатися.

Йдеме від вечірок в дванадцятій годині ночі, а серед цвинтаря виходит такий величезний чоловічище, накритий простінню, і йшов до сусідньої хати – то тудя покійник ходив.

Перед церквов два чоловіка діжурили. Єден каже до другого: «Хочеш шось увидіти, дай я тобі стану на мізильний палець». Дивиться – а з цвинтаря йде священник, а за ним багато людий. А той ся напудив. «Не лягай перед порогом церкви, бо тим душам тяжко переходити через людину».

Зап. 20 липня 2007 р. у с. Дністрик-Буковий Турківського р-ну Львівської обл.

№ 15

Як сильні морозя були, то рахували лисих чоловіків і казали, що мороз тріс. Пральника прали – то дощ вибивали. Як до Великодня кросна не доткала, то врожаю не було.

Як курка запіє, то на свою голову, і довго жити не буде. *Зносок* метали через хату, і в'но ся не збило.

Таких, що ся вїшали, ховали на границьох у полі: тягли їх коньом через поля.

Там був *годованиць*. В'на коли вмерла, то з-під печи жабисько, як моя шапка, вилізла і через поріг вилізла. В'на так робила, що ся в людий корова не дойила. Як чиесь тіло клали в труну, то та *ворожиля* гуляла в хаті, пританцьовувала. Той *годованиць* міг ся переміняти і в жабу, і в змію.

Зап. 20 липня 2007 р. у с. Дністрик-Буковий Турківського р-ну Львівської обл.

№ 16

Йшли в потік, на камені тріскали пральником і казали, що піде дощ: прали обрус, що ся паску святило. Як мороз, то рахували лисих чоловіків до 9 чоловік і казали все: «Мороз тріс».

На весілля кожен йшов з живов курков.

Великий вігер – то *смерч*. То копицьов сіна піднімало.

Ранше, хто різався, втопився, повисився, вивозили, де три границі ся сходит: возом вивезли і закопали. Називали їх всіх *фидьом*. Нираз казали, що там вночі *фидьо* ходит. Як тим мотузом когось обїйти, то вийдеш заміж.

Такий дідо був, що прийшов, зняв шапку і вмів змію утихомирити.

Колись давно було в селі одне весілля. Приїхала якась фіра з чужими людьми на весілля. Один з тих *чужих* як став на поріг, то зразу всі струни в музикантів полопали. Але на весіллі тоже був *такий, що шось знав*: взяв стакан з вином, вдарив у дишель, що коня впрягают, і того чужого кров залляла.

На потоці лежить баран на дорозі. Ми три насилу взяли 'го на фіру. А як ми були на границі, то той баран взяв та й втік під воду.

Били такі, що мали *годованця*. Якшо посоловив [їжу], то той *годованець* міг його заблудити, що чоловік блудив.

Він має такого *чортика*, що з полювання з пустими руками ніколи не йде. Таке, як чорний кіт, воно ся переміняє.

Чоловікови все сниться, що він з жінками спит. То казали, що він місяць жінка, а місяць чоловік. *Упирь* має два серця. Як вмере, то приходит д' жінці.

Все казали: «Він чи вона буде мати щастя, бо йде (виходит заміж) за *букарта*».

'Би град не бив, обходили царину по границях, на дев'ятий четвер воду святити по кирницях.

Колись був у селі спеціальний цвинтар, де хворих на тифус ховали.

На цвинтар ходили в понеділок на Зелені свята і в понеділок великодній.

Зап. 20 липня 2007 р. у с. Дністрик-Буковий Турківського р-ну Львівської обл.

№ 17

Як молода сиділа в хаті молодого, то не мала права вставати з-за столу. Молода, як стояла на порозі і ся подивила на піч, то вже казали, же в'на шось ворожила.

Аби пішов дощ, 9 жін-вдів метали в студню самосій. Як хмара була, то дівка з образом гола круг церкви три рази обійшла.

Як собі смерть зробив, то значит, що задригнувся. В куті діти нехрещені поховані.

Босуркині на *росавну* голі ходили. Все їх називали *росавницями*. У неї *злий* є. В'на вмерла, то з неї всьо текло – в'на то всьо віддавала.

Носила 9 днів *ворожиля зносок*, і якийсь *злий* вилиз. Вона богачков хотіла бути та й си таке вивела на поді. Його хіба би передав, а не виженеш. Бо він як вже дім зайняв, то вже газдує і лишаєся – той *засідич*. Як ти 'му їсти носиш, то він ти помагат.

Як б'деш за ню (*підтрамницю*) говорити, то ти корову споганит, з'являєя все перед очима. Яка в кого корова, така й ласиця бігат: по берегах сидит в дірах.

У 12 годині души ся пробуджают вночи. Як хтось чоловіка заб'є, то потім той буде до нього приходити.

Такі ся родили, що нигде волосся не мали, тоті *опириці*.

Блуд ся любого їмит аж до границі.

Не йди в горох, бо там тебе *дика баба* з'їсть.

На Святий вичір їли пшеницю з цукром. Колись не казали, що то кутя. Під столом клали колісця з плуга, теліжки на врожай. В *гириджун* клали часнок, а на Новий рік тото з часником вирізали і з тим йшли засівати.

На Великдень перед пасков у піч мечут *спроваджії* (залишки тіста від паски – *Н. Л.*) у кути печі, а потому паску саджают. То то нашкребтане з того тіста, що й паска – то так паску у піч спроваджали. І то святити з пасков. І з тим йшли засівати, 'би ся хліб родив.

Зап. 21 липня 2007 р. у с. Жукотин Турківського р-ну Львівської обл.

№ 18

12 вдовів мали ся молити, і дощ переставав. Як мороз, то рахуют лисих до дивйить – і мороз тріс.

Босуркині за молоко боролися: волосся розпушала, гола перед Їрьом ходила по меджах. Руков махає і згортає. А чоловік ззаду мотузом з коня: «То всьо мое». Як вмирала, то ї пекло – хотіла, 'би ї снігами обкладали. Сіль клала на *росавну* п'ятницю, де худоба ходит, і як корова то три рази перейшла, то давала корові тої соли, і вже її корова давала молоко. Бігали по дивтяох меджах і чоловіки відбирали молоко.

Священиків пес вкусив бабину свиню, що ся зшалила. «Віддайте мені гроші, отче, за свиню», – а він не дав. То потім моя баба так зробила, що шось споганило його коби-лу Дунцю. То моя баба вміла шось відмовляти.

Би ти ся сподоба хтось, ти про нього мрієш, то вже ти ся снит, але то вже злий дух. Людина слабне. То треба всім ті сни розказати, і в'но ся відчеплять – всім плотам, загородам треба то розказати. В хлопця ростут груди, камінці, то вже має *перелесницю*.

Є людина, шо ся вродит з двома духами – то *лупирі*. Живий не чкодит, а по смерти. Він ся повісив – задрігнув той *опирь*. Везли 'го коньом (а на коню наруби хомут має тоді бути) на границю ховати. То потім були гради, тучі. Не знали, шо робити. Привезли *знахаря*. *Знахар* стукат по тому місці і каже: «Ше нема 'го в хаті». А пополуни вже прийшов: червоний, як пекло – то 'му голову відрізали і поставили межи ноги. Один *опирь* ходив по смирті до жида пити, а жид все записував. Хлопці повідають: «Та його вже нема три місяці». То потім жид ся забрав з того села, не давало 'му там жити.

Зносок якби носив 9 днів під пахов, то мав би свого опікуна, шо помагає газдувати – *засідича*, той шо типирь *домовик*. На Святий вичір з каждой страви в єнну миску метали, але би не була посолена. А слуга посолів і виніс на під, то він всьо позмітував. Єнні кажут, шо лишали 'го, а другі забирали з собов. Він все сидит в жолобі і ногами махат: таке ге чоловік, лиш малийкий. Як до нього ся не обзивати, то він нич не зробит.

В кожній стайні є *підтрамниця*. Як вкусит корову чи свиню, то вим'я пухне.

В сусідстві всі ї мали за *ворожилю*. Її син ся женив, а до її сина ніхто не хотів дружбити, бо ся бояв. Але одна тоже шось знала – відрізала гудзики і пришила наруби, і вже тому дружбі нич ся було бояти.

Молода скакала з порога і казала: «Йой, яка ту яма, 'би вмерли тато й мама».

Так зробила єнна баба, шо в музиканта струни полопали і скрипку вивергло. То старший музикант дав 'му другу скрипку, а тов бабов почало метати.

Як ся трам'я загігат, кладе ся троян, живе срібло. *Ворожиля* насипувала муку по трам'ю. На другий динь там було шось без голови, без ніг, як *базисько* велике неживе. Того спалили, а потім ставили хату.

Як град ся зачинат, виносять перед поріг лопату з кочергов, топір кладут вістрям догори.

Зап. 21 липня 2007 р. у с. Жукотин Турківського р-ну Львівської обл.

№ 19

Єдна баба була *ворожіля*. Попросила старого музиканта, 'би йшов на весілля грати, шо заплатит 'му в два рази більше. Грав музикант цілу ніч, покидали 'му срібних копійок доста. На ранок дивиться, а він стоїт над самов скалов. Якось дійшов до хати, а жінка до нього: «Де ти був цілу ніч?» «Грав на весілля – д[и]вися скільки м' заробив», – а в капелосі замість копійок – бобальки, що вівці наробили. Жінка каже: «Йой, поки ти грав, по сусідстві ся дівка у вборни (туалет – *Н. Л.*) повісила». Чоловік каже : «Йой, як ся повісила, та то я в неї на весілля грав».

Зап. 22 липня 2007 р. у с. Вовче Турківського р-ну Львівської обл.

№ 20

Як надходила буря, то він розганяв, дзвонами дзвонив. Він вмів і від того, як змія вкусила, від вроків, від протягу – то йому передав його дідо.

Перед святвов неділею є *росавна* п'ятниця: *босуркані* рано ходили по селі і молоко відбирали. То свято ніхто не святкує, хіба *босуркані*.

Повішеників ховали так, 'би ноги виходили за пліт, а голова на цвинтарі. Ховают їх, поки сонце зійде. Як священик поховав, то його зпараліжувало. З *повішеника* рвут мотуз, аби господарство ся вело: до того треба шось примовляти, і б[у]дуть купці липнути. Люди обминают то місце, де повісилися. Було таке, шо один спочатку повісив теліжку на дерево, – і сам на дереві повісився – то потім то місце обходять. Поминки по них не роблять.

На Святий вичір клали під стіл плуг, топір, серп, ложки зв'язували, 'би ся худоба не розбігала.

В'на ворожила – гадюку на Великдень святила, щоби ї помагала.

Зносок носили під паху 9 діб, а потім зустрічає їх на кладці *пан* і питає: «Хто кому б'де служити?» То треба відповісти, що він тобі. Коло п'єца ставив тому *пану* їсти: спочатку йому, а потім сам їв. То не вижене ніхто.

Як ся снит, а він нікому не розказував, то мав груди такі, як жінка, то як *перелесниця*. Як ся вродит дітина з камінцями в грудях, то прикладали копійки.

Сливки, яблука на гробах не їли, бо то на мертвого посаджено.

Йой, як я *блудила*: водив мене пан великий з двома шарами гудзиків золотих, і капішон з ковтасом мав.

У дружбів були вінки з барвінку: то були такі жінки, шо хотіли того вінка вкрасти і шось зробити.

Був у нас в селі еден чоловік, шо вічно спав, бо хтось поставив з його сорочки, як він був дитинов, кусок у домовину мертвому.

Як молода перший раз заходила до хати, то *копаньов* закривали піч. Лопату, на якій саджали паску, називали *крух*.

Перше їли на Великдень яйце: стільки кусочків, скільки родини є. Потім ту шкарлупу з свяченов соллю давали перед *росавнов* п'ятницьов коровам.

Прийшла я до тітки в гості. А в'на каже: «Ти, дитинко, посиди, бо я мушу у єдній годині худобу дойти – не пізніше і не скорше». В хаті коло печи валівчатко стояло за ширмов, то тітка туду налила молока: навіть не проціджувала і не ставила на стіл, а зразу налила туду. Я ся дивлю, а там такі *три змії* з пультатими червоними очима. А тітка каже: «То я мушу їх годувати, бо би корови поздыхали. Бо то ши моя тітка мала і лишила то міні доглядати». Такі люде, шо відбирали молоко, то мали з такими зміями дочининня. Такі люди на Паску брали то гадяче ліновище і несли святити. Потім моя тітка виїхала, а ту хату спалили.

На стриху з мотуза молоко дойив чоловік, так як *босуркані*.

Майили хату колись ліщинов у стріху. Колись то листя з маю збирали і малу дітинку в тому купали і казали, шо той май перше волосся в дітини витігас.

Був такий чоловік, шо міг зробити, шо тя скорчило, но і вмів відробити. А вже си-нам не передав, бо сини би як скорчили, то би назад не розкорчили.

Від грому оберігав хату дим від свяченої шутки.

Комашня – то хтось справляв гостину для всіх: жебраків, бідних.

Зап. 23 липня 2007 р. у с. Комарники Турківського р-ну Львівської обл.

№ 21

Як повісився, то під плотом ховали, везли на фірі кіньми або до схід сонця, або по заході сонця. Мотуз з нього рвали жиди, аби їм помагав в торгівлі, бо то *диявол*.

До схід сонця на *росавну* п'ятницю росов ся помити, то буде личко файне.

Босуркані шось мусіли підкладати під паху, 'би молоко відбирати. Як *босурканя* вмерла, а не передала другому, то з неї всьо людське молоко текло. Ховали як звичайно.

'Би град не падав, лопату і коцюбу кидалося наохрест через вікно на город.

Був *блуд*, були такі місця, шо блудили люди. Потім там хрести клали.

Треба доброго майстра до хати, 'би відмовляв, 'би була змія під хатов.

Зап. 23 липня 2007 р. у с. Комарники Турківського р-ну Львівської обл.

№ 22

Як *шарга* синя надійшла, то буря велика. Як град, то виносили лопату, топір і кочергу, кидали через поріг, свігили свічку, шо на Андрія посвячена.

На Івана Купала майили білим зільом – то, шо зацвітає в лісі в скалі. Потім той май спалювали.

Росавна п'ятниця – то свято *босурканів*, шо відбирали молоко.

Все казали: «Там заміж вийде, бо з *повішеника мотуз* має: з того, шо ся *задригнув*».

Говорили, шо під мостиньом під каждов хатов є така *сільська змія*.

Корова має свою ласичку: яка ласичка, така й корова.
Як старша дівка не віддана, то вона має *перелесника*, і спит з ним.

Зап. 24 липня 2007 р. у с. Нижня Яблунька Турківського р-ну Львівської обл.

№ 23

Як ся топили, то ховали на цвинтари, а як *повішеник*, то метали, ге коли порося, де не посвячено. Я ся бояла *повішеника*. Того місця, де він був похований, боялися. Такі були *байкуни*, шо ворожат тим мотузком.

Виліз мій чоловік на стрих, а там *митільниця* била: так 'го закрутила, шо він вмер.

Були і є такі люде, шо знали від гадюгів, якусь молитву таку знали. Під каждов хатов є гадюга; він такий, шо може воскликати, але не хоче, бо ся настрашиш. Казали, же то *домова змія*. Корову споганит, коня.

Мож під плечом *зносок* держати, то потім якась *мара* вилазила.

Тифус – то горячка велика, і *червінка*. Треба кору з дуба варити і ту воду пити, то спасало люде від *чирвінки*.

Як *блуд* хопит, треба вкусити три рази хліба, і він ся відступит.

Малий хлопчик, як має цицьки-камінці і навіть молоко має, то має *перелесницю*. Шоби тото дитина не мала, калом прикладают на ті камінці.

Годованці виходять зі *зноска*. В тій хаті він помагав, корову пас. Но як даш солене, то біситься. Живе на стриху в кутку. Мож хіба передати 'го, і в тої людини комин відпаде.

В липі в душлі жив *нечистий* і верещав, шось співав. Та липа росла на обійсті священика. Він порізав то дерево на дрова, і дуже погано йому стало жити: сини ся заїкали, він осліп.

Зап. 24 липня 2007 р. у с. Нижня Яблунька Турківського р-ну Львівської обл.

№ 24

У свято з процесіями посвячували ті місця, де вбивало люде.

Повішеників хоронили за цвинтарьом, везли коньом. Були такі *ворожилі*, шо мотузок той крали, 'би до них купці йшли.

Як дитина нехрещена задушена, і її поховано будь-де, десь під яблуньов, то потім вона ходит і шукає собі місця і причіпляєся до чоловіка: то він чорніє, бо в'на ссе груди чоловікови, ходит і верещит. Та дитина стає *перелесниця*. Їмаєся хіба до молодих. В'на не дає ся чоловікови женити. Один її мав і ся вженив, то в'на його вбила десь на стриху. Як іти до шлюбу і задзвонити, як за покійником, то той, хто має *перелесницю*, той впаде.

Упирь як вмер, то ходит і робит біду. Розкопували гріб уночі, відрубували 'му голову і ставили помежи ніг. Вони за життя не шкодили.

Єнна мачуха взяла і свого сина перетворила на птаха. Той птах приземлився, де якась жінка жито жала. Та жінка мала ніж, шо був 12 раз свячений на паску. Вона тим ножом запахала і крутила, і він приземлився і став людинов.

Старости поспорили, хто кому більше зробит на весілля: «Я тобі нароблю, шо ти не б'де чим людей погодувати» – і всьо начиння з печі повипадало. А другий тому зробив, шо ся м'ясом удавив.

Були всякі пляци: наприклад, як жінка закопала там дітину, то там хату не мож ставити. А як мудрий майстер був, то відогнав тото.

Той, шо труни робив, мусів шось знати від себе. Він як робив труни, то колиски вже не мав права робити. По першій трісці він знав, де буде мрець, в якій хаті.

Зносок, як хтось хотів богаття, то під пахов, *фай би му*, вилазило, і говорило до нього, і був йому за слугу: гроші все одні і ті були в нього, все ся до нього вертали. Хіба на Святий вечір йому їсти давали, тому *годованцю*.

На кождому пляцу є своя *домова змія*.

Блуд ся їмат в лісі вночі там, де ся світит, там ся ввижає великий город. Треба здогадатися, шо на Святий вечір найперше кусав.

Йде мій чоловік п'яний вночі, і зустрічає його на штриці (залізнична колія – Н. Л.) пан. Покурює золоту файку і каже: «Шо, сподобалася моя файка? Поміняймося». Помінялися. Приходить домів вночі, пахає руки в кишені, а там було з будяка і кусник пацячки, запненої в біло. Пішов мій чоловік на другий день на то місце, а його файка стоїт на штриці там, де він ся міняв.

Один хлопиць виліз на липу і впав з неї: вбився. То казали, шо то липа, той пляц вже недобрий. Бо в тому дереві були якісь *підливки*. То треба було якогось *мудрого*, 'би його зрізати. Потім виявили, шо в тому дереві було сім пнів.

Зап. 24 липня 2007 р. у с. Нижня Яблунька Турківського р-ну Львівської обл.

№ 25

На поді в хаті кізлиння розтягали, аби дощ пішов.

Люди в п'ятницю постят ті, шо відмовляють.

Шнур з *повішеника* помагат у газдівстві. Брали його, носили 9 днів під лівов пахов, і виліз *чортик*. То все казали за таку людину, шо вона має *діда*. Як хату розбирати, то треба *діду* лишити частку – ті підлоги, де майстер зав'язує.

Як він 9 раз присниться, а втайиш, то маєш *перелесника*. То треба розказати хоч пню, дереву.

Блуд тя може завести в скали.

Упирі – шо не обрастают.

Зап. 24 липня 2007 р. у с. Нижня Яблунька Турківського р-ну Львівської обл.

№ 26

По тих місцях, де поїзд убивав, ходили з процесіями і освячували.

Ховали повішеників за пліт, везли на фірі без усякої паради, як худобу.

Зносок 9 днів носити під пахов, то вилізе *дітко*. Він помагав, сіно носив. Раз дав 'му соленого, то чоловіка із стайні скинув, бив. Потім ту стайню розібрали, а підлогу мусіли йому лишити, бо не могли рушити фіров з місця.

Чорт ходив до неї і спав з нею, навіть д' колісці до дитини приступав.

Були *мудрі люде*, шо знали від усього.

На *росавну* п'ятницю *русалки* ходили і молоко відбирали, підкидували під стайню під двирі яйця. Як люди молоко цідили, то навіть як ся десь трохи вилле, то витирали, бо ся бояли *босурканів*. На *росавну* м'ясо під камінь хтось комуь підкидував, де худоба ходит – 'би гинула, 'би ся не могла догодувати. Потім м'ясо десь вергли і спалили.

Упирі були лисі, не мали нигде волосся. Як *упирь* вмере, то потому ходит. То їм на колодку закривали рот, голову клали між ноги.

Прийшло якеь з цвинтаря, лягло на дорогу, полежало в саме полудне, встало і пішло на цвинтар: таке, ге пес чорний.

Перелесниця як чорт – *фай би му*. Кася Будзова має. Якби увидіти, як вона спит коло чоловіка, то і хапнути за волосся. Вона ся робит з дітини, яку вергла матір будь-де, аби люди не виділи. Як і волосся відрізати, то вона не втече, а стане таков нормальнов і лишиться в тій хаті за невісту.

Як ся втопили, то *потопленики*. Є таке місце в ріці, шо ся вода крутит, і то люди казали, шо там людина попадає у *вікно* і топиться. Їх ховали як звичайно.

Ішов чоловік уночі, а перед ним якийсь чоловік на мості. Чоловік став, і він став: високий, чорний, з білими світлими гудзиками. Чоловік ся настрашив, і воно пішло у воду.

Возили вночі снопи: засвітили ліхтарні – то він усе загашував, той *домовик*, не давав їм на стайню снопи кидати.

Град як паде, то вийти і взяти ту горошину перекусити.

Як ся *блуд* їмат, то нефайне місце: де хтось когось забив.

Вітик був богач. То тепер в скалі живе його чорт. Там все ніби огонь світит і горит. Ходили ся все дивити, чи є на тому місці огнешник, і не було. Такий огонь, що не доргов, лишають і кажут: «Най ся ангелики гріют».

Зап. 25 липня 2007 р. у с. Нижня Яблунька Турківського р-ну Львівської обл.

№ 27

Чарівниці - босуркани. Я пішла корову дойти - нема молока. І нині нич, і завтра нич. І нич не мож було зробити.

Його ніхто не видів. То домовик: він усьо робив, їм помагав. Моя сестра там служила: «Йдемо молотити. Що ми запалимо лямпу - а в'но задує». В'но сиділо на печі за комином. Вони мусіли вечиряти у 12 годині і йому давати, але несолене, бо би худобу поперевертав. І на полудне давали їсти. Такий, як пан на подвір'ю з гудзиками стояв. Стара вмерла, а він далі був. То потім він до молодой газдині ходив, не давав ї спати. То вона обсівала самосійом і грийдов, що посвятила 12 раз, ліжко (обводила - Н. Л.).

Є домовна змія в кожній хаті. Її ніхто не видит. Діти ся бавлять, а в'на - mezi ними і нич їм не робит.

Опірь як умер, що він має дві сирця, що єнно вмирає, а друге жиє. Стали за ним дуже люди вмирати. Як 'го розкопали, то сидів.

Як дітий стратят, то страдчики. То як тота дівка виросте, то стане перелесниця: причіпаєся до чоловіка, але лиш на годину у 12 годині. Її не мож було лігати на праву руку. Чоловікови порадили, шоби він притворився, що його ліва рука болит, то вона мусіла лягти на його праву руку. А її правих руков якраз мож було зловити. То він її зловив. В неї було жовте довге волосся, і в'на стала його жінков, і мали дітий.

З ліса у 12 годині виходит хлопець дуже красний. Полюбила його дівка. Заплели дівці чорнотою і троян в коси, і він не міг до неї приступити. Тоді заспівав: «Якби мені не троян і не чорнота, то би сь була, дівко, моя».

Мітлов, яков вимітають за покійником, прутики з неї запинають у діри на полі, де павухи. То помагат.

У млині мельник мав усьо знати. Якби хтось украв шось з млина, то мельник міг усі щури до нього післати.

Хто хоче будуватися, то ходили до такого чоловіка, що казав, де. Як нечистий пляц, то худоба гине, діти мрут. Хтось шось міг виляти.

Як хата горит, то треба голому бігти три рази круг хати.

Колись був гробарь на ціле село. Він шось знав від себе.

Як робив труну для той ворожилі, то 'го потягла і такой відразу вмер. А за нев самосійом обсівали.

Як шось нечисте підолляти під дерево, то там ся вселяє нечистий. Як липу на попівстві зрізав, то такой умер.

Зап. 25 липня 2007 р. у с. Нижня Яблунька Турківського р-ну Львівської обл.

№ 28

40 лисих рахували, як був мороз, але - взад. І мороз тріс. Як дождю не було, то 9 вдовиць кидали мак по студнях і молилися, старі баби ходили купатися в ріку. Перекусити зубами град - і перестає. Як перший раз гримит, то качаються по землі, шоби вміли добре гриби збирати. Майом обкурують хату від грому.

Зносок - то недобре, мечут через хату. Під пахов носив 9 днів, і дітко вилізе - такий годованиць. Він помагав. Хоба на Святий вичір давали 'му їсти, але несолену, бо би корови поза драбину позакладав. Його ся не мож збити. Господарь орав і лишив плуг і овес. Сусід хотів украсти той овес: і носит, і носит на плечох кругом, і не міг винести до рання, поки господарь не прийшов. Як дім згорит, то він перегарює.

В кожній стайні є підтрамниця. Хто її заб'є, то худоба гине.

Душогубного mezi люди не ховали, а в самий непроходящий кут. Того мотуза аби мав, то би мільйонером став.

Все ся еден сон снит, а в'на не повість нікому 9 днів – і вже має *перелесника*. В'на і веде куда хоче: по скалах, по границях. То треба повісти хоч комусь. Як парканиця має дірку і повісти в ту дірку, то в'на ся відчепит.

Блуд є, хапає. Ходилисьме на малину на Боберську границю, і мені ся в голові закрутило, шо не знаю, куда йти. Треба ся здогадати, яку страву їла на Святий вичірь.

Панторка – то є біда, шо пуджала на Головчиному горбі вночі в 12 години, коли *дітко* ходит: як велика баба, загорнена в білім, з довгим кострубатим волоссьом. Проходила та година, і в'на пропадала.

Є такі, шо має два духи, шо ходит по смерті: *лупирі*. Ходит по смерті, прийде си до хати, вітер подув – і він зник.

На *росавну п'ятницю босюркани* ходять за молоком голі: волосся розплітає і щось мантит, де корова ходит, а має хвоста, бо в'на без хвоста не поворожит. Молоко і вочима тече. В'на така або ся вродила, або ї навчили. На Іря тоже молоко відбирают. Йде до стайні, щось лупат.

Є такі п'ятниці, шо в'на ї спостит, і в'на стає ворожков. Вівцю і свиню як щось вкусит, ніхто не може помочи, не попустит.

Є таке *вікно*, така яма у воді, шо чоловіка затагне.

Як їж ті фрукти, шо посаджені на могилі, то з мертвого тягнеш сок.

В Дністрику (с. Дністрик-Буковий Турківського району – Н. Л.) зрівав на меджи вербу порохнаві і вмер, бо там було нечисте. Може, де хто там від ляку шо лляв.

Як хто ворожит, то несе під *виверт* і щось виливає, шоби ся вивернуло на чиюсь худобу чи людину.

Музиканту могли щось поробити, то треба наруби пограти на скрипці три рази лучком – то той, хто 'му наробив, впаде і ся переверне.

Як *чорний когут* перший раз переночував в хаті і запіяв, то всьо буде добре. Того когута називають *засідич* через то, шо він перший там засів. Його не вільно було вбивати, бо він вже був як хазяїн хати. І то м'ясо не мож їсти. Один хлопець хотів вкрасти того мертвого когута з обийстя, то заслаб, бо не мож брати. Треба поставити 'го на то місце, звідки взяв. Як здохне, то вивергти у фосу.

Зап. 26 липня 2007 р. у с. Жукотин Турківського р-ну Львівської обл.

№ 29

Воротило (веретено – Н. Л.) розкручували старші жінки, і дощ падав. 9 раз перекушували градинку. Град перекушували, аби зуби не боліли.

Таких *повішених, втоплених* ховали у лісі на поляні. В'но буде бігати по смерті і пуджати: то *страчене*.

Як садили паску в п'єц, то три рази лопатов до голови торкалися, 'би ся грому не бояли. *Стріжики* з того тіста, шо паску пекли, святити разом з пасков і ними йшли сіяти.

Росальна п'ятниця – ходили *бурсюкани* молоко відбирати, збирали росу: тягали цідилком. Голі бігали вівночі. На kota, на що-нибудь ся перетворит. Має шнурок з повішеного і з нього дойит молоко. Треба перед порогом у стайні поставити борону. Дивиться: чорна кітка лізе, а її треба вилами через борону кольнути. Раз зайшла до меї мами *прошильниця* (жебрачка – Н. Л.) і каже: «Я знаю, шо в тебе відбирают молоко. Давай мені нове глиняне горнятко і 9 голок, і принеси букового поліна». Потім посеред хати на землі поставила то горнятко з іглами і запалила тоті тріски з букового поліна. Приходить тотя: «Попустіт ми», а жebraчка: «Поки не даш присягу, шо не б'деш то робити, доти не попущу. Як будеш умирати, то ши не так будеш мучитися». То ше її мати таке робила, а в'на мала хвостик, як копчик.

В'на йому все перед очима, і йому груди ростут. Як він ся вінчав, то йому як по мерцьови дзвонили, 'би ся відчепила *перелесниця*. Дуже довгі коси виростают, хто її має.

Лупирь має два духи: злого і доброго. Як був живий, а хтось 'му щось зробив, то по смерті ся мстив.

У 12 годині на мосту все який *пан* на кони сидит у жакеті з світлими гудзиками, і кінь з моста у воду скочив. Щось тягне людину у *водяне вікно*.

Бурачка як вмерла, то як була і сорокаднівка, то хтось ї видів у церкві.

Де є *виверт*, там грім б'є. Під тим деревом колись-колись закопували *страдчя*, та, що аборт робила.

Як на подвір'ю виросте береза, то та хата мусит спустіти.

Пуцали перший раз когута через вікно. То казали, що то *засідич*, бо перший господар хати. Його не рубали, поки сам не здох, і казали: «Шо ми ся має стати, най ся стане тому когутови». Закопували його десь у корчах.

Носили *зносок* 9 днів. Потім кашлю з того яйця давали в їжу, жеби хлопиць дівку не лишив.

Той *годованиць* всьо йому помагав. Взяв си той обрусок, що на Святий вичір, постелив на веранді і поліз на під, а я си став на обрус. Дивлюся на під, а там їх було сім, тих *годованиць*. Як очима засвітили, чорні, страпаті, як коти, роги червоні. Я вже й не хочу тої помочи. То той, що їх мав, тих сім, то він усьо знав, всім від усього помогав.

На кухні сидит пес чорний на припічку і не дає нич з хати взяти. В'но ся все лишає, навіть якби запалити. Один стару хату розібрав, а кут 'му лишив, вугло то стоїт і ниська. Як розібрати хату повністю, то в но поселиться в людину, то в'на і гавкає, і м'явкає, і бурчит, як богай, і хрест ї не дасть зробити, і крутит нев.

Як зачинав грати, потяв смичком по струнах. Як ся струна врвала, то молоді або розірнуться, або розірвуться.

Була *холера* щи не за нашої пам'яті. Навіть цвинтар є холерський.

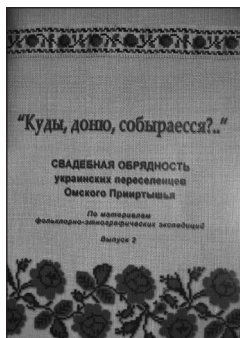
Зап. 26 липня 2007 р. у с. Лімна Турківського р-ну Львівської обл.

Нові книги

Кісь О. Жінка в традиційній українській культурі (друга половина XIX – початок XX ст.). – Львів: Інститут народознавства НАН України, 2008. – 272 с.

Монографія є першим в Україні комплексним дослідженням становища жінки у середовищі українського селянства, здійснене на засадах гендерного підходу. Праця ознайомлює з основними етапами становлення феміністичної парадигми в соціальній і культурній антропології, а також розкриває генезу та сучасні тенденції розвитку жіночих студій в українському народознавстві. Висвітлено правовий, соціально-демографічний і світоглядний контексти життя української селянки, проаналізовано джерела та зміст традиційного стереотипу фемінності. У фокусі дослідження – функції та повноваження, права й обов'язки жінки на різних етапах життєвого циклу (дівчинка, дівчина, жінка, баба). Особливу увагу звернено на процесі гендерної соціалізації дівчат. Розкрито особливості нормативних (дівчина, дружина, мати, господиня) і девіантних (вдова, самотня матір, відьма) жіночих соціальних ролей у сім'ї та сільській громаді. Праця написана на основі етнографічних і фольклорних матеріалів, історичних документів, законодавчих актів, статистично-демографічних відомостей та інших джерел.

Куды, доню, собираешься?.. Свадебная обрядность украинских переселенцев Омского Прииртышья / Сост. Т. М. Репина, О. Г. Сидорская. – Омск: Издательский дом «Наука», 2007. – 186 с.

До збірника, який підготували спеціалісти Агентства з розвитку російської традиційної культури Державного центру народної творчості, увійшли польові матеріали фольклорно-етнографічних експедицій 2006 р. в Полтавський, Павлоградський, Одеський і Нововаршавський райони Омської області. На основі спогадів нащадків українських переселенців із Харківського, Полтавського, Херсонського, Київського й інших регіонів України подано описи весільних обрядів, весільної атрибутики, рецептів традиційної кухні. Матеріали ілюстровані фотографіями. Вперше опубліковано у великому обсязі текстові та нотні розшифрування українських обрядових, а також ліричних пісень із Омської області, які традиційно доповнюють весільний ритуал.